

**БУРМІСТР ЛЮДВІК НОСС: БУДІВНИЧИЙ, МЕЦЕНАТ,
ПІДПРИЄМЕЦЬ, ПРОСВІТИТЕЛЬ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)**

Галина Збиславівна Чекаловська
<http://orcid.org/0000-0002-1201-574X>

*Чортківський навчально-науковий
інститут підприємництва і бізнесу
Західно-Українського Національного
Університету; Україна; к.е.н., доцент*

Христина Віталіївна Марцинів
*студентка Чортківського навчально-
наукового інституту підприємництва і
бізнесу ЗУНУ, м. Чортків, Україна,*

*спеціальність «Фінанси, банківська
справа та страхування»*

***Анотація.** В тезах аналізується діяльність Бурмістра Людвіка Носса як видатного будівничого, мецената, підприємця, просвітителя (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Зроблено висновок про те, що за саме час керівництва Людвіка Носса місто зазнало найбільших перебудов і набуло європейського обличчя.*

Людвік Носс - непересічна особистість, яка багато зробила для невеличкого містечка Чорткова, увіковічила своє ім'я на Тернопільщині навіки. Немає у Чорткові будівлі кінця ХІХ – початку ХХ ст., що зробила місто особливим, неповторним, унікальним, надавши йому особливого обличчя, яка б не була збудована з ініціативи, а той і за власні кошти, бургомістром Людвіком Носсом.

Народився він і провів своє дитинство в Чорткові. Батьківський будинок знаходився приблизно там, де зараз господарські споруди Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу. Батько Людвіка був багатим чортківським купцем. Так що здібний і працьовитий юнак Людвік мав можливість одержати дуже блискучу освіту – у Відні, Берліні та Парижі. Мав фах фармацевта, рідкісний на той час. Тримав аптеку не тільки в Чорткові, а й у Бережанах, Збаражі, Тербовлі, Заліщиках. Про його Збаразьку аптеку, яка була добре відомою на все Тернопільське воєводство, згадував у своїх спогадах відомий адвокат-патріот та громадський діяч, депутат австрійського парламенту Антін Горбачевський, який був у дуже близьких товариських відносинах з Л. Носсом.

Поляк за національністю Л. Носс на прохання адвокатів-патріотів А. Горбачевського, О. Юрчинського, о. І. Кливака та інших, сприяв і підтримував створення у місті українського культурного центру – Народного Дому.

У 1882-1887 роках Людвік Носс є членом Бучацько-Чортківсько-Заліщицького відділу Галицького товариства господарського у Львові. У 1885-1913 роках був членом Чортківської повітової ради як представник міських гмін.

З 1888 року і до смерті 1913 р. Людвік Носс є постійним бурмістром Чорткова. Саме при ньому місто зазнало найбільших перебудов і набуло європейського обличчя.

Всебічна активність чортківського бурмістра була помічена австрійською владою. У 1896 році Людвік Носс стає «обивателем гоноровим» - почесним громадянином Чорткова. У 1897 році Людвік Носс нагороджений Золотим хрестом заслуг із короною і стає членом імператорської ради. У вересні 1912 році його удостоєно найвищої державної нагороди Австро-Угорської імперії – ордена Франца Йосифа (III ступеня). З цієї нагоди «склав на руки» заступнику бурмістра Ісаку Мослеру 300 корон для бідних і ще дав тисячу для заснування стипендіальної фундації для бідних учнів без різниці віросповідання.

Щедрий меценат Носс підтримував усі релігійні конфесії та храми, хоч сам хрещений у чортківському костелі і вважав себе римо-католиком. Добре володів німецькою, польською, українською мовами, знав латину. Коли приїжджав до Львова, зупинявся в готелях «Жорж» або «Варшавський» та обдаровував місцеві польські товариства. Приміром, 5 травня 1886 року пожертвував тисячу золотих римських бурсі Товариства наукової допомоги у Львові, 19 квітня 1893 року пожертвував на фундацію ім. Тадеуша Костюшка 100 золотих римських, 13 квітня 1894 р. – 35 золотих римських, 30 травня 1890 року 100 золотих римських у касу центрального комітету для допомоги голодуючим [1]. І таких пожертвувань багато.

У 1903-1905 рр. долучає власні кошти (більше 40 тис. крон) до побудови будинку на колишніх валах, в якому розмістилися банк та аптека, відома як аптека Носса (обидві установи функціонують донині).

Людвік Носс заснував у 1908 році в Чорткові приватну жіночу семінарію, де, окрім природничих наук, велику увагу звертали на етику, естетику, ведення господарства, манери шляхетної поведінки. Бурмістр, навіть, встановив спеціальні стипендії для успішних учениць.

Людвік Носс розумів значення для розвитку міста важливих державних установ. Тому розробив справжню стратегію «заманювання» їх у місто. Використовував власні зв'язки, вплив магнатів, домагання депутатів парламенту від округу. А чутки про те, що в місто переїдуть такі окружні заклади, як дирекція державної скарбниці краю, податкова інспекція та окружний суд, заохотили багатьох до побудови житла для службовців цих державних установ.

Велике значення для краю мало перенесення окружного суду з Тернополя до Чорткова. Слід відзначити, що це була мрія власників міста Садовських у далеких 80-х роках XVIII століття.

У міру розквіту і розростання міста збільшилася кількість його мешканців; заклали свої майстерні заробітків і праці численні натовпи ремісників, промисловців, торговців, рестораторів, купців, а також особи, що належали до вільних професій, як лікарі, адвокати, стоматологи, інженери, будівельники, землеміри тощо. Будівельний бум мав певний позитив - умісті було споруджено 150 помешкань [2].

У червні 1912 року відбулося перше і останнє для Носса засідання новообраної гмінної ради. Бурмістром знову обрали аптекаря Людвіка Носса, який починав шосту каденцію, яку, на жаль, не завершить.

Висновки. За 25 років господарювання, що є лише одним епізодом у багатовіковій історії Чорткова, Людвік Носс повністю змінив місто – від середньовічного до сучасного. Із своєю водозбірною, поштою, міською ратушею, ринком, з прекрасною спорудою домініканського костелу й гарно збереженими дерев'яними церквами, з монументальними будівлями «дирекції скарбового округу» та окружного суду, будинком для убогих, кількома школами, бурсами, семінаріями та гімназіями (Людвік Носс був постійним членом шкільної повітової ради), народним шпиталем, банками й аптекою, приміщеннями для української, польської та європейської просвіти, із залізничним явірцем, телефонним зв'язком і міським освітленням.

Людвік Носс був бурмістром, господарем у місті, яке любив і для якого жив. Таким він залишився і для нащадків: будівничим Чорткова, ініціатором і меценатом, бурмістром, що у своєму заповіті записав кошти і майно різноманітним інституціям, а своє улюблене дітище - аптеку вартістю 150 тис. крон- подарував жителям рідного міста.

Ключові слова

підприємницька діяльність, Людвік Носс, меценатство, просвітительство.

Список літератури

1. Федоришин П.С. Світло і тіні Чортківських замків. Сторінками історії Чорткова (XI-XVIII ст). Книга перша. Тернопіль: Підручники і посібники, 2019.- 900 с.

2. Федоришин П.С. Таємниці скарбів Садовських. Сторінками історії Чорткова (1772-1918 р). Книга друга. Тернопіль: Підручники і посібники, 2021.- 1088 с.